

Nr 48

Utbildningsutskottets betänkande i anledning av motioner om utvärdering av anordningen fritt valt arbete på grundskolans högstadium m. m.**Motionerna**

1973: 464 av fru Mogård (m) vari hemställs att riksdagen hos Kungl. Maj:t anhåller om översyn av fritt valt arbete och utredning om en målinriktning av verksamheten i enlighet med vad i motionen anförts,

1973: 716 av herr Nordstrandh m. fl. (m) vari hemställs att riksdagen hos Kungl. Maj:t anhåller att en redogörelse för utfallet med s. k. fritt valt arbete i grundskolan på lämpligt sätt snarast delges riksdagen,

1973: 1277 av fröken Hörlén m. fl. (fp) vari hemställs att riksdagen hos Kungl. Maj:t begär en utvärdering av undervisningsformen fritt valt arbete i grundskolans högstadium.

Läroplan för grundskolan m. m.

Enligt 5 kap. 9 § skolstadgan (1971: 235, ändrad senast 1972: 374) skall — med vissa undantag — elev på grundskolans högstadium delta i fritt valt arbete vid sidan av undervisningen i ämnen.

I fråga om syfte och förutsättningar för fritt valt arbete har i läroplan för grundskolan (Lgr 69) angivits följande:

Fritt valt arbete ingår som ett led i skolans åtgärder för att främja elevernas personlighetsutveckling och för att medverka till ökad trivsel och goda arbetsförhållanden i skolan. Verksamheten bör på ett konkret sätt bidra till att elevernas fritid får ett utvecklande och värdefullt innehåll och till att föra dem in i närsamhällets kulturaktiviteter. Den bör sålunda kunna stimulera eleverna till sådana former av fritidsverksamhet som exempelvis friluftsliv, idrott och gymnastik, sång och musik, teckning och målning, slöjd och annat manuellt arbete samt fri hobbyverksamhet av annat värdefullt slag. Den bör vidare kunna föra dem i kontakt med förenings- och bildningsverksamhet utom skolan och stimulera dem till aktivitet och engagemang i samhälleligt och ideellt arbete.

Skolstyrelsen har att efter samråd med eleverna och skolans personal tillse att denna inriktning förverkligas. I samband därmed blir särskilt förankringen i elevernas önskemål och slutliga val av stor betydelse. Inför valsituationerna bör eleverna få framföra sina önskemål om önskade aktiviteter och också erhålla kännedom om tillgängliga resurser för undervisningen i fråga. Därefter bör de få delta i överläggningar om

nödvändig anpassning av de uttalade önskemålen till de givna realiteterna. Detta bör exempelvis ge anledning till konkreta samtal och beslut i fråga om antal aktiviteter, gruppernas storlek, behovet av handledning och anknytningar till fritids- och studieverksamhet utom skolan. Dessa överläggningar bör i regel äga rum under senare delen av vårterminen före vederbörande verksamhetsår.

Det fritt valda arbetet får inte användas för att utöka den tid som i timplanen anslås till obligatoriska ämnen eller tillvalsämnen. Dock får det fritt valda arbetet utnyttjas för modersmålsundervisning i minoritetspråk. Betyg får ej ges i fritt valt arbete.

För fritt valt arbete disponeras resurser som motsvarar fyra veckotimmar för lärare i varje klass. Dessa resurser får användas för insatser av lärare eller annan personal eller för andra insatser i samband med verksamheten.

Utskottet

Den på grundskolans högstadium förekommande anordningen fritt valt arbete syftar till att ge eleverna möjlighet att inom skolans ram — vid sidan av arbetet i obligatoriska ämnen och tillvalsämnen — ytterligare odla sina intressen i samband med utvecklingsfrämjande aktiviteter. Det skall utformas så att det engagerar eleverna för verksamheten i skolan och samhället. Det fritt valda arbetet skall vidare vidga elevernas gemenskap utöver den egna klassen och årskursen (Läroplan för grundskolan — Lgr 69 — s. 219).

Verksamheten fritt valt arbete infördes genom den revidering av grundskolans läroplan om vilken 1968 års riksdag fattade beslut. I samtliga de nu ifrågakvarande motionerna 1973: 464, 1973: 716 och 1973: 1277 framhålls det som angeläget att utfallet av den nya anordningen analyseras. En redogörelse för denna analys bör enligt motionen 1973: 716 på lämpligt sätt snarast delges riksdagen. Yrkandet i motionen 1973: 464 inrymmer förslag om en på förutnämnda analys grundad översyn av anordningen fritt valt arbete i syfte bl. a. att få verksamheten mera målinriktad.

Undervisningsformen fritt valt arbete är föremål för kontinuerlig uppföljning och utvärdering inom ramen för skolöverstyrelsens läroplansuppföljning (LUG). Den mest betydande informationskällan är i detta sammanhang skolledarenkäterna 1971 och 1972. Vid den senaste enkäten gjordes ett försök till noggrann kartläggning av undervisningsformen.

Inom ramen för skolledarenkäterna har försök till kartläggning gjorts av planläggning och samrådsförfarande, typer av aktiviteter, växling mellan olika aktiviteter under pågående läsår, olika kategorier av handledare, samarbete mellan olika kommunala organ samt kommunernas ekonomiska insatser för fritt valt arbete. En fortsatt uppföljning

kommer enligt uppgift från skolöverstyrelsen att ske i skolledarenkäten 1973/74.

Den grundläggande tankegången vid beslutet år 1968 var att fritt valt arbete skall ha en stark kommunal styrning och förankring. Endast timalramen anges i läroplanen, och vidare har ett visst schablonmässigt statsbidrag fastställts. Inom dessa ramar kan sedan kommunerna arbeta med varierande gruppstorlekar, olika aktiviteter med varierande grad av lokal förankring och olika kategorier av gruppledare. Utskottet kan inte ansluta sig till den i motionen 1973: 464 framförda meningen att tiden för fritt valt arbete skall helt reserveras för miljövårdsfrågor, varför utskottet avstyrker motionen i denna del. Utskottet vill emellertid i detta sammanhang betona angelägenheten av att verksamheten har ett ur de studerandes synvinkel meningsfullt innehåll och det ansvar som i detta avseende vilar på skolmyndigheterna.

Vad därefter gäller den i förevarande motioner upptagna frågan om utvärdering av anordningen fritt valt arbete har skolöverstyrelsen — som framgår av det föregående — redan startat en uppföljning, varför motionsyrkandena härom kan avslås av riksdagen. Utskottet vill erinra om att utredningen om skolans inre arbete (SIA) i diskussionerna om skolans arbetsdag — dess längd och tiden för omhändertagandet av eleverna — uttryckt uppfattningen att fritt valt arbete bör ingå i fria sektorn av skoldagen. I anledning av motionen 1973: 716 bör påpekas att utskottet förväntar sig att en redovisning av erfarenheterna beträffande fritt valt arbete utan riksdagens särskilda åtgärd kommer att lämnas i samband med att Kungl. Maj:ts förslag i anledning av SIA:s utredningsarbete föreläggs riksdagen för beslut.

Utskottet hemställer

att riksdagen avslår motionerna 1973: 464, 1973: 716 och 1973: 1277.

Stockholm den 20 november 1973

På utbildningsutskottets vägnar

STIG ALEMYR

Närvarande vid ärendets slutbehandling: herrar Alemyr (s), Wikström (fp), Larsson i Staffanstorps (c), Mårtensson (s), Jönsson i Arlöv (s), Nordstrandh (m), Wiklund i Härnösand (s), Elmstedt (c), Gustafsson i Barkarby (s), fru Gradin (s), herrar Johansson i Skärstad (c), Berndtson i Linköping (vpk), Stålhammar (fp), Nilsson i Norrköping (s) och Strindberg (m).

